

Динаміка населення кажанів НПП «Подільські Товтри»

Михайло ДРЕБЕТ

НПП «Подільські Товтри»; mikedrebet@gmail.com;

Польський ринок, б, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., 32301.

Інформації про кажанів НПП «Подільські Товтри», до моменту його створення (1996 р.), дуже мало (Бельке 1859; Браунер, 1911; Храевич 1925; Абеленцев, Попов, 1956). У західних регіонах України, в т. ч. на й Поділлі, значну увагу дослідженню рукокрилих приділяв К. А. Татаринів, який приділяв особливу увагу питанням їх охорони (Татаринів, 1974, 1981). Збори кажанів в колекціях провідних зоологічних музеїв України з території НПП «Подільські Товтри» містять відомості лише про 4 особини 2-х видів – *Myotis bechsteinii* (1 ос.) та *M. daubentonii* (3 ос.), зібраних у печері Атлантида 1980 р. О. Пеклом (Загороднюк, Годлевська 2001).

Розподіл сучасних знахідок кажанів є нерівномірним як за часом, так і за розміщенням в межах підземних сховищ НПП «Подільські Товтри». Весь наявний матеріал щодо видового різноманіття і поширення кажанів від часу створення НПП і до сьогодні можна розподілити на три періоди:

- 1) 1996–2001 рр. – охоплює результати первинної інвентаризації видового різноманіття фауни Парку, в т.ч. кажанів, Матвєєвим М.Д.;
- 2) 2001–2006 рр. – період активних досліджень кажанів на території Парку В.М. Тищенкою;
- 3) 2006–2012 рр. – початок постійного екологічного моніторингу за зимовими сховищами рукокрилих на території НПП «Подільські Товтри».

Очевидно, що кажани найшвидше від інших ссавців реагують на зміни природного середовища існування, так як тісно пов'язані з наявністю необхідних для них зимових та літніх сховищ. Таким чином, вони є важливою індикаторною групою тварин при оцінці стану збереження фауністичних угруповань та змін в природних екосистемах території. Метою дослідження є оцінка видового багатства кажанів за період існування НПП «Подільські Товтри» та короткий аналіз змін їх чисельності.

У огляді зимової хіроптерофауни НПП «Подільські Товтри» за 1996–2001 рр., з урахуванням літературних даних, вказується достовірна зимівля для 10 видів кажанів (Матвєєв, Тищенко, 2001).

У період 1999–2003 рр. («літо-зима») на території Хмельницької області, у понад 30-ти пунктах (переважно територія НПП «Подільські Товтри») відмічено 14 видів рукокрилих. Знахідки 11-ти з них: *Rhinolophus hipposideros*, *Myotis myotis*, *M. dasycneme*, *M. daubentonii*, *M. mystacinus*, *M. brandtii*, *Plecotus auritus*, *P. austriacus*, *Barbastella barbastellus*, *Nyctalus noctula* та *Eptesicus serotinus* підтверджені відловлюванням тварин або обліками у сховищах, а три види: *Pipistrellus pipistrellus*, *P. nathusii* та *Vespertilio murinus* відмічено лише за детекторно-візуальними реєстраціями. Для 9-ти видів кажанів відмічено як літнє, так і зимове перебування на території області (Тищенко та ін., 2003). Такі види як *Myotis dasycneme*, *M. mystacinus*, *M. brandtii*, *Plecotus austriacus*, *Barbastella barbastellus* – вперше відмічені авторами в складі регіональної фауни.

У сезоні 2008–2009 рр. доповнено інформацію про видовий склад кажанів печер Атлантида і Малишка-Киянка, в якому налічували вже 5 видів (Дребет, Федчук, 2010). Щорічні обліки у одному з ключових зимових сховищ НПП – штольні Гуменецькій, впродовж 2000–2010 рр. вказують на щорічну зимівлю 9 видів кажанів (Матвеев та ін., 2010).

За результатами першого абсолютного обліку в двох ключових зимових сховищах кажанів в межах НПП «Подільські Товтри» – гірницях «ІVK» та «GMN» – у 2009 році виявлено 10 видів (Godlevska et al., 2011).

За результатами моніторингу кажанів у зимових сховищах (на зимівлі) в період 2006–2012 рр. виявлено 15 видів: *Rhinolophus hipposideros*, *Myotis myotis*, *M. bechsteinii*, *M. nattereri*, *M. dasycneme*, *M. daubentonii*, *M. mystacinus*, *M. brandtii*, *M. emarginatus*, *Plecotus auritus*, *P. austriacus*, *Barbastella barbastellus*, *Nyctalus noctula*, *Eptesicus serotinus*, *E. nilssonii*.

У 2006–2012 рр. помітне зростання чисельності у зимових сховищах такої пари видів-двійників, як *Myotis mystacinus* та *M. brandtii* (Дребет, Мартинюк, 2009; Мартинюк, 2012). Вперше для фауни Парку відзначений *Eptesicus nilssonii* (Дребет, Матвеев, 2011). Дослідженнями підтверджена зимівля на території НПП виду *Nyctalus noctula*. Найбільш чисельними видами у зимовий час є *Myotis myotis* та *Rhinolophus hipposideros*. Найбільш поширеними видами кажанів є *Rhinolophus hipposideros*, *Plecotus auritus*, *Myotis daubentonii* та *M. myotis*.

Літнє населення кажанів НПП «Подільські Товтри» потребує подальших детальних досліджень (Влащенко, Гукасова, 2009).

Таким чином, повний фауністичний список кажанів НПП «Подільські Товтри» (з врахуванням усіх відомих попередніх знахідок кажанів включає 15 видів зимової фауни та ще 3–5 видів літньої фауни, що складає понад половину від видового складу хіроптерофауни України.

- Абеленцев В. І., Попов Б. М.* Ряд рукокрилі, або кажани – Chiroptera // Фауна України. – Том 1: Ссавці, вип. 1. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – С. 229–446.
- Браунеръ А.* О летучих мышах Бессарабии и Подоліи // Труды Бессарабского общества естествоиспытателей. – Кишинев, 1911. – Том 2, вып. 1. – С. 1–2.
- Влащенко А., Гукасова А.* Разработка метода инвентаризации видового состава и структуры населения рукокрылых // Заповідна справа в Україні. – 2009. – Том 15, вип. 1. – С. 49–57.
- Дребет М. В., Матвеев М. Д.* Зимівля кажанів роду *Eptesicus* (Chiroptera) в підземеллях НПП «Подільські Товтри» (Україна) // Вісник зоології. – 2011. – Том 45, № 3. – С. 272.
- Дребет М. В., Мартинюк В. Ю.* Знахідки рідкісних видів кажанів в підземеллях Кам'янецького Придністров'я на зимівлі // Функціонування заповідних територій в сучасних умовах України: Мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (1–3 жовтня 2009 р., Синевир). – Синевир, 2009. – С. 30–32.
- Дребет М. В., Федчук Р. І.* Результати обліку кажанів природних печер «Атлантида» та «Малишка-Киянка», НПП Подільські Товтри // Подільський природничий вісник. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – Вип. 1. – 232 с.
- Загороднюк І., Годлевська О.* Кажани в колекціях зоологічних музеїв України: фенологічний огляд даних // Міграційний статус кажанів в Україні. – Київ, 2001. – С. 122–156.
- Матвеев М., Тищенко В.* Зимовий аспект хіроптерофауни Національного природного парку “Подільські Товтри” // Міграційний статус кажанів в Україні / За ред. І. Загороднюка. – Київ, 2001. – С. 93–94. – (Novitates Theriol., pars 6).
- Матвеев М. Д., Дребет М. В., Сидорчук Ю. В., Тарасенко М. О.* Зимова фауна кажанів (Chiroptera) Гуменецької штольні (НПП «Подільські Товтри») // Подільський природничий вісник. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – Вип. 1. – С. 109–132.
- Мартинюк В. Ю.* Моніторинг рукокрилих на зимівлі в ІВК-гірниці (НПП «Подільські Товтри») // Тези доп. Конф. молодих дослідників-зоологів – 2012 (Ін-т зоол. НАН України, 18-19.04. 2012 р.). – Київ, 2012 (у друці).
- Татаринов К. А.* Рукокрылые Подоліи и Прикарпатъя. Показатели их численности и пути охраны // Материалы Первого Всесоюзного совещания по рукокрылым (Chiroptera). – Ленинград: ЗИН АН СССР, 1974. – С. 58–60.
- Татаринов К. А.* Рукокрылые Запада УССР, их охрана и причины изменения численности популяции // Биол. аспекты охр. редких видов. – М., 1981. – С. 109–110.
- Тищенко В. М., Матвеев М. Д., Бовтунова Ю.* До фауни кажанів (Chiroptera) Хмельниччини // Наук. вісник Ужгород. ун-ту. Серія Біологія. – 2005. – Вип. 17. – С. 173–183.
- Храневич В.* Нарис фавни Поділля. Частина 1. Ссавці та птахи. – Вінниця: Віндерждрук ім. Леніна, 1925. – С. 10.
- Belke G.* Krotki rys historyi naturalnej Kamiencia Podolskiego // Bull. de la S-te de Natura de Moscou. – 1858. – Т. III. – S. 51–52.
- Godlevska O. V., Ghazali M. A., Tyshchenko V. M., Drebet M. V., Martynjuk V. Ju.* Results of the winter bat census in two sites of the Central Podolia (Ukraine) // Вестник зоологии. – 2011. – 45 (1). – P. 81–84.